

حقوق همسایه

خطبه اول

الحمد لله منزل الكتاب و هدى وذكرى لأولي الألباب و الصلاة والسلام على نبينا محمد المفضل على البشر بجوامع الخطاب و وعلى آله المطهرين والأصحاب.
وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له و وأشهد أن محمداً عبده ورسوله شهادة تنجي صاحبها يوم الحساب.

﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾ (النساء: ١)

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُونُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾ (آل عمران: ١٠٢)

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾﴾ (الأحزاب: ٧٠ - ٧١)

أما بعد:

برادران وخواهران عزیز: الله متعال ما را در باره حقوق همسایه سفارش نموده و فرموده است:

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾﴾ (النساء: ٣٦)

«و الله را بپرستید و چیزی را با او شریک نگردانید» در حدیث شریف آمده است که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم به معاذبن جبل - رضی الله عنه - فرمودند: «آیا می دانی که حق الله ﷺ بر بندگان چیست؟ معاذ فرمود: الله ورسولش داناترند. رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرمودند: این که او را بپرستند و چیزی را با او شریک نیاورند. سپس فرمودند: آیا می دانی که اگر این کار را کردند و حق بندگان بر الله ﷺ چیست؟ معاذ فرمود: الله ورسولش داناترند. رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرمودند: «حق آنان این است که ایشان را عذاب نکنند». پس اولین امر و اولین فریضه؛ همانا معرفت الله متعال و خواندن وی به بیگانگی و اطاعت وی و وعدم شرک آوردن به وی در شأن الوهیت و ربوبیت وی است و به پدر و مادر احسان کنید در سخن و عمل و انفاق بر آنان در هنگام نیازشان و به خویشان و یتیمان و مسکینان نیز احسان کنید. «و به همسایه خویشاوند» نیز احسان کنید. او کسی است که به همراه همسایگی در مسکن و به انسان نزدیکی نسبی نیز داشته باشد. یا مراد از: ﴿وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾ همسایه نزدیک و دیوار به دیوار است. «و به همسایه بیگانه» یعنی: بیگانه و اجنبی و یا همسایه دور نیز احسان کنید. بعضی گفته اند: مراد از آن و همسایه یهودی و نصرانی است. خاطر نشان می شود که حق همسایه به حسب نزدیکی و دوری منزل وی تفاوت پیدا می کند و پس به هر اندازه که منزلش دورتر باشد؛ حق وی هم ضعیف تر می شود و به هر اندازه که منزلش نزدیکتر باشد و حق وی هم قوی تر می شود. در حدیث شریف آمده است که رسول اکرم

صلی الله علیه و آله وسلم درباره حق همسایه فرمودند: «جبرئیل پیوسته به من درباره همسایه سفارش می کرد تا بدانجا که گمان بردم؛ همسایه از همسایه ارث می برد».

«و» احسان کنید «به هم نشین در پهلو نشسته» یعنی: به همسر و به رفیق سفر و به رفیق اقامت در تحصیل علم و یا آموزش صنعت و یا انجام تجارت و یا مانند اینها «و» احسان کنید به «ابن السبیل» یعنی: به مسافری که به طور گذرا از نزد شما می گذرد و پس بر مقیم است تا به مسافر احسان کند. سبیل: یعنی: راه. بعضی گفته اند: مراد از آن و مسافر در راه مانده ای است که توشه راهش تمام شده باشد. به قولی دیگر: مراد از آن میهمان است «و» احسان کنید «به آن کسی که دست شما مالک وی شده» و ایشان غلامان و کنیزان اند و چنانکه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم دستور دادند که غلامان و کنیزان باید از همان غذایی اطعام شوند که مالک آنان می خورد و از همان لباسی پوشانده شوند که مالک آنان می پوشد. همچنین در حدیث شریف آمده است: «برده مستحق غذا و پوشاک خویش است و از کار جز به حد توان خود مکلف نشود». «به تحقیق الله دوست ندارد کسی را که مختال» یعنی: متکبر و بی پروا و بی ملاحظه باشد بر مردم و بر همسایگان خویش «و فخر فروش باشد» فخر: خود ستایی و بر شمردن امتیازات و افتخارات خویش و گردن فرازی و خود بزرگ نمایی است. اما اگر کسی نعمت های حق تعالی را بر خود به منظور اعتراف به فضل وی و بر شمردن او و شکر گزار است و به واجب شکر حق تعالی قیام ورزیده و لذا سزاوار نکوهش نیست.

همسایه حقوق بسیاری دارد و اذیت و آزار او یکی از محرّمات است و ابی شریح - رضی الله عنه - می فرماید: پیامبر ﷺ فرمودند:

((وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ! وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ! قَالُوا: مَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ))

«به الله سوگند ایمان ندارد و به الله سوگند ایمان ندارد و به الله سوگند ایمان ندارد و گفتند: یا رسول الله چه کسی ایمان ندارد؟ فرمودند: کسی که همسایه اش از بدی و آزار وی راحت و در امان نباشد»^(۱).

پیامبر ﷺ ستایش و مذمت همسایه را مقیاس و ملاک نیکی و بدی به همسایه قرار داده اند و عبدالله بن مسعود - رضی الله عنه - می فرماید: شخصی به حضرت پیامبر ﷺ گفت: یا رسول الله از کجا بدانم که به همسایه ام نیکی کرده ام یا بدی؟ آن ﷺ فرمودند:

«اگر همسایگانت تو را ستودند دلیل این است که به آنان نیکی کرده ای و اگر تو را مذمت کردند و پس بدان که به آنان بدی روا داشته ای»^(۲). اذیت و آزار همسایه صورت های گوناگونی دارد مانند این که به همسایه اجازه ندهد که بر دیوار مشترک میخ بکوبد و یا بر آن سقف بزند و همچنین گرفتن جلوی نور آفتاب و هوا بدون اجازه همسایه و نصب پنجره بدون اجازه همسایه در جایی که در منزل همسایه دید داشته باشد و سر و صدا و آوازهای ناهنجار خصوصاً هنگام خواب و استراحت و زدن فرزندان همسایه و انداختن آشغال جلوی درب همسایه و... و اگر گناهی در حق همسایه

(۱) فتح الباری ۱۰ / ۴۴۳.

(۲) مسند احمد ۱ / ۴۰۲ / صحیح الجامع ۶۳۴۸.

انجام گیرد جرم و سزای آن چندین برابر می گردد و پیامبر ﷺ فرمودند:
 «اگر مردی با ۱۰ زن زنا کند و گناهش سبکتر است از این که با همسر همسایه اش زنا کند و اگر
 از ۱۰ منزل جداگانه سرقت کند و گناهش کمتر از این است که از خانه همسایه دزدی کند»^(۱).
 آنهایی که غیاب همسایه را فرصتی برای سرقت و خیانت به او می دانند باید منتظر عذاب سخت
 و دردناک الله باشند.

قرطبی در تفسیر [الجامع لأحكام القرآن الکریم ۵/۱۸۳] می فرماید: (احترام نهادن به همسایه
 مسلمان یا کافر در شریعت الله مورد تاکید قرار گرفته است و احسان گاهی به معنی نیکوکاری
 می آید و گاهی نیز به معنی حسن معاشرت و دست برداشتن از آزار رسانی و پشتیبانی مالی است).

پیامبر الله صلی الله علیه و آله وسلم درباره نیکوکاری در حق همسایه چنین می فرمایند:
 «کن ورعاً تکن أعبد الناس و وکن قنعاً تکن أشکر الناس و وأحب للناس ما تحب لنفسک تکن
 مؤمناً و وأحسن مجاوره من جاورک تکن مسلماً»^(۲).

«با تقوا باش تا عابدتر از همه و واهل قناعت باش تا شکرگذارتر از همه باشی و و آنچه را برای
 خود دوست داری برای مردم نیز دوست دار تا مؤمن و و حقوق همسایگی را رعایت کن تا مسلمان
 قلمداد شوی».

ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها از پیامبر الله صلی الله علیه و آله وسلم نقل می کند که:
 «ما زال جبریل یوصیني بالجار حتی ظننت أنه سیورثه»^(۳).

«جبریل آن قدر مرا در خصوص همسایه سفارش کرد که گمان بردم همسایه ها از یکدیگر ارث
 می برند».

یکی از مصادیق احسان و نیکوکاری در حق همسایه تقدیم هدیه است. پیامبر الله صلی الله علیه
 و آله وسلم به ابوذر - رضی الله عنه - فرمودند:

«إذا طبخت مرقاً فأكثر ماءه و ثم انظر أهل بیت من جيرانک فأصبههم منها بمعروف»^(۴).

«هرگاه آبگوشت پختید آبش را زیاد کن و سپس مقداری از آن را به صورتی الله پسندانه برای
 همسایه ات بفرست».

تقدیم هدیه تنها به همسایه فقیر اختصاص ندارد بلکه شامل همسایگان ثروتمند و بی نیاز هم
 خواهد شد و و بهترین همسایه کسی است که برخورد و تعامل اجتماعیش بهتر و الله پسندانه تر باشد
 و پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند:

«خیر الجیران عند الله خیرهم لجاره»^(۵).

«بهترین همسایه نزد الله کسی است که حقوق همسایگی را بهتر رعایت نماید».
 همسایه خوب و نیکوکار جزو خوشبختی های انسان در دنیا به شمار می رود و سعد بن ابی وقاص

(۱) ادب المفرد بخاری و ش ۱۰۳.

(۲) ابن ماجه و ابو یعلی و ابو نعیم در کتاب الحلیه روایت کرده اند و به درجه حسن نیز رسیده است.

(۳) متفق علیه.

(۴) مسلم روایت کرده است.

(۵) ترمذی و احمد و دارمی و حاکم با سندی صحیح روایت نموده اند.

- رضی الله عنه - از پیامبر الله صلی الله علیه وآله وسلم روایت می کند:
 «أربع من السعادة: المرأة الصالحة و والسكن الواسع و والجار الصالح و والمركب الهنيء»^(۱).
 «چهار چیز در دایره خوشبختی می گنجند: زن نیکوکار و خانه بزرگ و جادار و همسایه خوب
 و وسیله نقلیه راحت و آرام».

یکی دیگر از نشانه های همسایه خوب و مفید این است که وظیفه امر به معروف و نهی از منکر
 را در حق همسایه اش انجام داده و متناسب با شرایط زمانی و مکانی از این مسؤولیت دینی فروگذار
 نکند.

آزار رسانی همسایه نیز جزو گناهان کبیره به شمار می رود و چون پیامبر الله صلی الله علیه وآله
 وسلم شدیدترین تهدید را در این باره صادر کرده و می فرماید:
 «والله لا يؤمن و والله لا يؤمن و والله لا يؤمن» قیل: مَنْ يا رسول الله؟ قال: «الذي لا يأمن جاره
 بوائقه»^(۲).

«قسم به الله ایمان ندارد و قسم به الله ایمان ندارد و قسم به الله ایمان ندارد و عرض کردند: چه
 کسی ای پیامبر الله! فرمود: آنکه همسایه اش از بدیهایش در امان نباشد».
 پیامبر الله صلی الله علیه وآله وسلم در یکی از دعاهایش می فرماید:
 «اللهم إني أعوذ بك من جار السوء في دار المقامة و فين جار البادية يتحول»^(۳).
 «بارالها! از همسایه بد در محل زندگی به تو پناه می برم و چون همسایه صحرا وزود گذر دوام
 ندارد».

أقول قولي هذا و أستغفر الله لي ولكم و فاستغفروه إنه هو الغفور الرحيم.

خطبه دوم

الحمد لله رب العالمين. وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ - وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ دَعَا بِدَعْوَتِهِ
 إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

أما بعد:

به پیامبر الله عرض شد که: «إن فلانة تقوم الليل وتصوم النهار، وتفعل وتصدق، وتؤذي جيرانها
 بلسانها، فقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم: «لا خير فيها، هي من أهل النار»، و فلانة تصلى
 المكتوبة و تصدق بأثوار (۴) و لا تؤذي أحداً. فقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم: «هي من أهل
 الجنة»^(۵).

«فلان زن شب زنده دار، روزه دار و اهل کردارهای خوب و صدقه دادن است ولی همسایه اش
 را با زبان آزار می دهد، فرمودند: هیچ ارزشی ندارد و دوزخی است، و عرض کردند: فلان زن تنها

(۱) ابن حبان با سندی صحیح روایت کرده است.

(۲) متفق علیه.

(۳) نسائی و بخاری در الادب المفرد با سندی صحیح روایت کرده اند.

(۴) اثوار جمع ثور است و به معنی تکه پنیر محلی است.

(۵) بخاری در الادب المفرد با سندی صحیح روایت کرده است.

نماز واجب ادا کرده و تکه‌های پنیر محلی را نیز صدقه می‌دهد ولی در مقابل هیچ کس را اذیت نمی‌کند، فرمودند: او بهشتی است».

ایشان در یکی دیگر از احادیث گهربارشان می‌فرمایند: «من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يؤذ جاره» (۱).

«هر که به الله و روز آخرت ایمان دارد نباید همسایه‌اش را آزار دهد».

ای مسلمانان آداب تعامل با همسایه عبارت است از:

(۱) با فرزندان همسایه به نحو شایسته‌ای رفتار نمایید، به عنوان نمونه: با افراد صالح دوستی را برقرار سازید و از ارتکاب گفتار و کردار زشت پرهیز نمایید.

(۲) اموال و املاک آنان اعم از ماشین، چراغ و... را در معرض اذیت و آزار قرار ندهید.

(۳) هرگز با بلند کردن صدا و یا کشیدن نعره و یا بلند کردن صدای رادیو و دستگاه ضبط و صوت همسایگان را مورد آزار قرار ندهید.

(۴) هرگز نباید در خانه با توپ بازی کرد، اگر موجب اذیت کردن همسایه و یا آلوده کردن اثاثیه‌ی منزل شود.

(۵) نباید اشغال را جلو درب خانه‌ی همسایه گذاشت.

(۶) باید به دیدار همسایه رفت و در غم و شادی آنان شرکت کرد.

(۷) اگر یکی از افراد همسایه بیمار بود، باید به عیادت وی رفت و برای او دعا کرد و با کلمات زیبا به تسلی آنان پرداخت.

(۸) نباید از اسرار و راز همسایه اطلاع پیدا کرد و در صورتی که از آن اطلاع یافت نباید آن را فاش نماید.

(۹) نباید از پشت بام و یا از پنجره به داخل خانه‌ی همسایه نگاه کرد.

عباد الله! صلوا وسلموا على من أمرتم بالصلاة والسلام عليه في قوله سبحانه: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (الأحزاب: ۵۶)
اللهم فصل وسلم على عبدك ورسولك محمد وعلى آله وأصحابه أجمعين. والتابعين لهم بإحسان إلى يوم الدين.

اللهم ارض عن الصحابة الأخيار. وآل البيت الأبرار. اللهم إنا نشهدك حب نبيك. وأهل بيت نبيك. وأصحاب نبيك. ومن سار على نهج نبيك صلى الله عليه وآله وسلم.

اللهم وفقنا لما تحب وترضى. اللهم انصر الإسلام والمسلمين. ودمر أعداءك أعداء الدين.

اللهم اغفر لنا ولآبائنا وأمهاتنا وجميع المسلمين الأحياء منهم والميتين. برحمتك يا أرحم الراحمين. اللهم آت نفوسنا تقوها وزكها أنت خير من زكاها. أنت وليها ومولاها. ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وفقنا عذاب النار.

عباد الله! إن الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى. وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى. يعظكم لعلكم تذكرون.

(۱) متفق عليه.